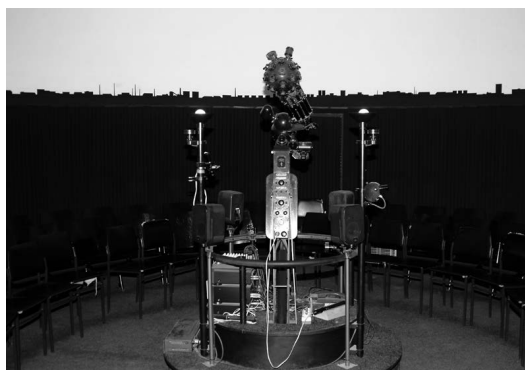
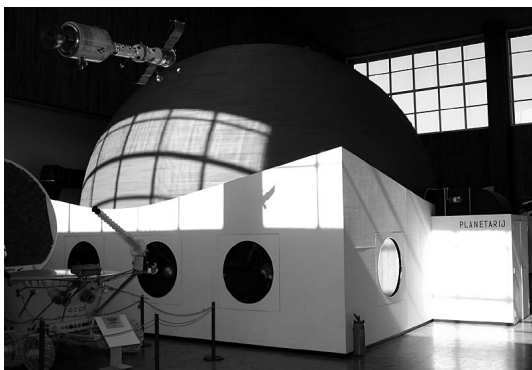


ŽARKA VUJIĆ □ Filozofski fakultet, Katedra za muzeologiju, Odsjek za informacijske znanosti, Zagreb



sl.1 i 2 Tehnički muzej, Zagreb: Planetarij u središtu kojega se nalazi projektor Kleinplanetarium tipa 2KP-I. Projektor je izrađen u njemačkoj tvrci Carl Zeiss Jena i od otvorenja 1965. godine je u stalnoj javnoj uporabi.

Tijekom brojnih desetljeća postojanja muzejskih institucija, sabiranje ili aktivno oblikovanje zbirke bilo je najvažnija muzejska aktivnost. Muzejski predmeti, njihova ljepota, starost, jedinstvenost i znanstvena očevidnost bile su one vrijednosti na kojima je počivala ideja muzeja. Dakle, procjena kvalitete institucije dobrim se dijelom zasnivala na procjenjivanju vrijednosti njegovih predmeta. Takav način razmišljanja, na žalost, još je prisutan u svijetu muzeja i to osobito u svim vrstama umjetničkih muzeja. U njima sabiranje još uvijek ponekad nalikuje pravom lovu na jedinstvene umjetnine.

Sudionici ovog skupa na sreću dolaze iz regionalnih muzeja, iz institucija koje smatramo čuvarima identiteta pojedinih zemljopisnih i kulturnih prostora. Upravo ovi muzeji nalaze se u središtu ideja Nove aktivne muzeologije. Za nju je sabiranje ili prenošenje predmeta koji predstavljaju kolektivnu memoriju jedne zajednice u muzeje vrlo ograničeno. A i druga razmišljanja i stvarne muzejske aktivnosti svjedoče kako je vrijeme dominacije nabavne funkcije muzeja prošlo. Na njenome mjestu u posljednja se dva desetljeća nalazi funkcija komunikacije. Jednako tako muzeji se vrednuju (ili bi barem tako trebalo biti) preko vrednovanja njihovih aktivnosti, a ne preko predmeta koje posjeduju. No, sve opisano ne vodi zaključku kako se danas sabiranje jednostavno podrazumijeva. Sasvim suprotno, muzejskom sabiranju pristupa se vrlo ozbiljno i promišljeno. Evo zašto.

Prva dva poticaja dolaze zapravo s razine teorije muzeologije. Odnos Nove muzeologije prema sabiranju već

je spomenut, no poradi onih kojima su manje poznate ideje *Movement for New Museology* (MINOM) opisat ćemo ih ukratko.

Za Novu muzeologiju zbirka znači totalitet baštine jednog teritorija i uključuje i prirodnu i kulturnu baštinu, materijalnu i nematerijalnu, privatnu i javnu baštinu. Dok god je moguće sačuvati i komunicirati predmete baštine u originalnom kontekstu, nema potrebe za njihovim premještanjem u muzej. Samo reprezentativni i za zajednicu značajni predmeti, i to osobito oni koji su u svom kontekstu zanemareni, izolirani ili korišteni u neke druge svrhe, trebaju se naći u muzejima. Nema sumnje kako takav pristup sabiranju zahtijeva ozbiljnost, osobito prigodom oblikovanja kriterija sabiranja.

Jednako ozbiljan je i drugi razlog koji je iznjedrilo nedavno ispitivanje fenomena muzejskog sabiranja sa stanovišta semiotike. Naime, sabiranje je moguće shvatiti kao društveno dodavanje značenja predmetima ili društveno i kulturno označavanje. No, ono što je dosad manje uočeno jest činjenica da je muzej takva društvena institucija koja neprestano proizvodi predmete kao znakove, ne samo u postupku sabiranja ili izlaganja. Pogledajmo predmete koji ulaze u muzej kao funkcionalni predmeti ili pomagala. S vremenom im se dodaje kulturna vrijednost i postaju muzejska građa. Evo primjera iz hrvatskih muzeja: Knjiga novčanih priloga Narodnog muzeja u Zagrebu iz druge polovice 19. stoljeća, kataloške kartice etnografske građe koje je svojom rukom ispisao poznati etnolog M. Gavazzi,

sl.3 Gradski muzej, Varaždin; Entomološki odjel. Uz primjerke kukaca, muzejskim predmetima velike vrijednosti postale su i njihove izložbene kutije, legende pisane rukom prof. Franje Koščeca, te ambalaža u kojoj je čuvao primjerke.



uređaj za prikaz neba u planetariju Tehničkog muzeja koji je toliko star i reprezentativan da bi ga kupio jedan njemački tehnički muzej. Tu je i zanimljiv primjer iz Entomološkog odjela Gradskog muzeja u Varaždinu. Odjel je nastao na temelju donacije bogatih privatnih zbirki prof. Franje Koščeca. No, uz primjerke kukaca, muzejskim predmetima velike vrijednosti postale su njegove izložbene kutije, legende pisane njegovom rukom, te ambalaža u kojoj je čuvao primjerke. Usput, riječ je o izvrsnoj zbirci ambalaže s prostora nekadašnje Jugoslavije i srednje Europe, a iz razdoblja prve polovice 20. stoljeća. Dakako, što je muzej stariji, to je veća količina ovako stvorenih muzejskih predmeta. Ova pojava nazvana je zasad *unutrašnjim sabiranjem* i valjat će se njome još pozabaviti.

Treba naglasiti kako opisani razlog nisu uzeli u obzir ni savjetnici za planiranje novih muzeja Barry Lord i Gail Dexter Lord. No, njihovo poznato i važno istraživanje *Cost of the collecting* iz 1989. moralo se naći na listi razloga. Ako nas išta može natjerati na ozbiljnost pri sabiranju i postavljanje jasnih kriterija, onda je to podatak kako 66 posto novca iz blagajne muzeja odlazi direktno ili indirektno na sabiranje odnosno stvaranje i održavanje zbirki.

I napokon su tu i programi vrednovanja muzeja u SAD-u ili u pojedinim zemljama Europe koji također zahtijevaju od muzeja promišljeno sabiranje. Primjerice, u *Smjernicama Registracijske sheme Velike Britanije* jasno stoji kako muzeji moraju posjedovati politiku ili načela sabiranja, uključujući i opis zbirki, popis posuđene građe te politiku nabave i izlučivanja.

No, što doista u praksi znači ozbiljan pristup sabiranju ili točnije kakvo je to kvalitetno muzejsko sabiranje? Koje su njegove karakteristike?

Prije svega, sabiranje mora biti u skladu s pisanom izjavom o poslanju muzeja. Na žalost, hrvatski muzeji ne posjeduju ovaj dokument i još uvijek nisu svjesni kako on određuje cjelokupno funkcioniranje muzeja. Jasna svijest o tome što je svrha postojanja i uloga

muzeja, kao i kakav želi postati u budućnosti, utječu na sadržaj i oblikovanje njegova stalnog postava, odabir ostalih oblika komuniciranja, utječu na opseg istraživačke funkcije muzeja, a svakako utječu na to što će muzej sabirati i u kojem opsegu.

Tek kad smo svjesni poslanja, možemo početi razvijati osnovne dokumente u skladu s kojima će se odvijati rad muzeja. Onaj koji se odnosi na sve aktivnosti vezane uz muzejske zbirke nazivamo politikom ili načelima upravljanja zbirkama. O ovom dokumentu napisane su stranice i stranice priloga i uputa. Poznata su i manje ili više usuglašena osnovna poglavlja koja mora sadržavati - primjerice, Opis zbirki, Nabava, Izlučivanje, Posudba, Pristup, Zaštita zbirki, Pohrana, Osiguranje, Dokumentacija itd. Neki inozemni praktičari uz ovaj dokument savjetuju i sastavljanje opsežnog priručnika za svakodnevnu uporabu muzejskom osoblju. Svako spomenuto poglavlje može pojedini muzej, a u skladu sa svojim potrebama, razviti u zaseban dokument. Tako neki prirodoslovni muzeji, a koji posuđuju svoje primjerke istraživačkoj i studentskoj zajednici unutar koje djeluju, razvijaju zasebnu politiku posuđivanja. Danas, u vrijeme snažnog otvaranja muzeja javnosti, zasebno se pojavljuje i politika pristupa predmetima i informacijama o njima.

Jednako tako valja shvatiti i dokument poznat kao politika sabiranja. Riječ je o sličnom zasebnom predstavljanju osnovnih načela i kriterija sabiranja uz koje se najčešće pridodaje opis osnovnih aktivnosti pri oblikovanju muzejskih zbirki - opis nabave i izlučivanja - a kojima bi trebalo pridodati i posudbu. Autori poznatog priručnika *Museum Basics*, T. Ambrose i C. Pain kažu kako bi načela sabiranja morala svojim sadržajem odgovoriti na tipična novinarska pitanja: Zašto muzej sabire? Što? Gdje? Kako će se odvijati ta aktivnost (s kojim ograničenjima)? Kada ili pod kojim okolnostima će muzej dopustiti izlučivanje iz fundusa? No, brojni su primjeri dokumenata u kojima se uz navedena poglavlja pojavljuje i precizno i po pojedinim zbirkama iskazano buduće sabiranje ili tzv. strategija razvoja zbirki. Tako su načelima sabiranja pridruženi i konkretni programi sabiranja. Napokon, savršeno sastavljen dokument, pa i onaj revidiran svakih pet godina, ne znači ništa, ako ne postoji precizan plan popunjavanja zbirki koji će se moći nadzirati i vrednovati.

Imamo li oboje, bliži smo kvalitetno provođenju aktivnosti sabiranja. No, bit ćemo još bliži držimo li se pri tome pravila *Kodeksa profesionalne etike*. Neka od njih bit će unesena u sam dokument o sabiranju, no još je važnije postupiti po njima u praktičnome muzejskom radu. Prisjetimo se samo švedske dokumentarne TV-emisije *Striptease* posvećene krađi i trgovini baštinom, kao i nabavi muzejskih predmeta sumnjiva podrijetla. Pojedini su kadrovi kao i izjave nekih kustosa snimane skrivenom kamerom i nema boljeg primjera za pokazivanje razlike između napisanih i javno zastupanih načela i stvarne muzejske prakse. Dakako, nasuprot

onima koji zaboravljaju etički kodeks svoje profesije stoji čitavo mnoštvo onih muzealaca koji savjesno i odgovorno rade svoj posao.

Spomenuli smo odgovorno, jer želimo napokon na kraju ovog priloga upotrijebiti pojam koji prirodoslovci u muzejima dobro poznaju - odgovorno sabiranje. Ono podrazumijeva takvo ponašanje i pristup koji će omogućiti sabiranje prirodoslovnih vrsta u skladu sa zaštitom i poštivanjem prirode. No, vjerujemo kako je ovaj pojam moguće upotrijebiti za sabiranje u svim muzejima i reći sljedeće:

Odgovorno sabiranje jest ono koje je provedeno u skladu s poslanjem muzeja i pisanim načelima sabiranja, zasnovanim na visokim profesionalnim standardima, a odvija se na osnovi realistično razvijenog aktivnog programa sabiranja i uz puno poštovanje Kodeksa profesionalne etike u svim postupcima rada s muzejskim zbirkama. Tek tamo gdje se provodi odgovorno sabiranje, počinje razgovor o kvaliteti.

Tekst *Kvaliteta i politika sabiranja* pročitao je na Godišnjoj konferenciji Komiteta za regionalne muzeje ICR/ICOM-a, Hrvatska, 23. - 28. rujna 2002., u organizaciji Muzeja Hrvatskog zagorja, Gornja Stubica.

Reproduced by permission of the author. / Tekst objavljen uz odobrenje autora.

Primljeno: 29. studenog 2002.

QUALITY AND COLLECTING POLICY

Over the many decades that museum institutions have been in existence, the collecting or active formation of

collections has been the most important museum activity. Museum objects, their beauty, age, unique nature and scholarly presence were the values on which the idea of museums rested. In other words, the evaluation of the quality of an institution was to a large extent based on the evaluation of the value of its objects. Unfortunately, this form of thinking is still present in the museum world, particularly in all forms of art museums.

Other forms of thinking and actual museum activities bear witness to the fact that the time of the dominance of the collecting function of museums has passed.

Two new initiatives have actually come from the level of the theory of museology. For New Museology a collection is the totality of the heritage of a territory and it includes both the natural and the cultural heritage, the material and the non-material, the private and the public heritage. For as long as it is possible to preserve and communicate heritage objects in their original context, there is no need for them to be moved to a museum. Only representative objects and objects significant for the community, especially those that have been neglected in their context, isolated or used for other purposes, should be placed in museums.

Equally serious is the second reason that appeared after the recent study of the phenomenon of museum collecting from the standpoint of semiotics. That is to say that collecting can be viewed as an activity that adds social significance to object or as an act of social and cultural designation.

However, one thing that has not been appreciated in the same extent is the fact that a museum is a social institution that continuously produces objects as signs, and not only in the process of collecting or exhibiting. This becomes evident when we view objects that enter a museum as functional objects or tools. With time they are given a cultural value and become museum holdings.

And finally we have programmes of evaluation of museums in the USA or individual European countries that also demand that museums undertake collecting in a deliberate, planned manner. For example, the *Guidelines of the Registering Scheme in Great Britain* clearly state that museums must have a policy or principles of collecting, including a description of the collections, a list of objects on loan as well as a policy of acquisition and elimination.

However, what does a serious approach to collecting actually mean in practice? Or, better to say, what is it that determines the quality of museum collecting? What are its characteristics?

Responsible collecting is collecting that is carried out in line with the mission of the museum and the written principles of collecting, which are based on high professional standards, and it is carried out on the basis of a realistically developed active programme of collecting that fully respects the *Code of Professional Ethics* in all aspects of work with museum collections. We can only begin to consider the question of quality when we have responsible collecting.